

ДЕЯКІ ПИТАННЯ МИТНО-ТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

У статті визначено правову сутність і зміст мита. Проаналізовано існуючі в науковій літературі визначення мита. Досліджено інститут митної вартості, розглянуто деякі проблеми митно-тарифного регулювання та запропоновано шляхи подолання проблем.

В статье определена правовая сущность и содержание пошлины. Проанализированы существующие в научной литературе определения пошлины. Исследован институт таможенной стоимости, рассмотрены некоторые проблемы таможенно-тарифного регулирования и предложены пути преодоления проблем.

In the article the legal nature and content of customs duty are determined. The scientific literature determinations of customs duty are analyzed. The institute of customs value is researched, some problems of customs tariff adjustment are considered, resolution methods of the problems are offered.

Ключові слова. Митно-тарифне регулювання, мито, митна вартість, визначення митної вартості.

Вступ. Приєднання України до Генеральної угоди з тарифів і торгівлі, вступ до Світової організації торгівлі та, як наслідок, активні інтеграційні процеси призводять до зростання значення заходів митно-тарифного регулювання національної політики.

Курс на лібералізацію зовнішньоекономічної діяльності, зменшення податкового тягаря потребує вдосконалення підґрунтя для здійснення державними органами митно-тарифного регулювання, подальшої гармонізації податкового та митного національного законодавства з міжнародно-правовими нормами. Цілком зрозуміло, що обрані цілі передбачають трансформацію податкової системи та митної справи.

Постановка завдання. Метою статті є з'ясування місця та значення мита в системі митно-тарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, визначення його суті й особливостей, дослідження ролі митної вартості в реалізації митної політики, виявлення основних проблем визначення і декларування митної вартості, пошук напрямів удосконалення оцінки та контролю митної вартості в Україні.

Результати дослідження. Одними з найдійовіших інструментів забезпечення економічної безпеки держави, безперечно, виступають заходи митно-тарифного регулювання. Однак бажання швидкого входження нашої держави в міжнародні організації, зміни режиму оподаткування у зв'язку зі вступом України до Світової організації торгівлі, негативний вплив кризових явищ на внутрішню економіку країни призводить до того, що регулювальний потенціал митно-тарифної політики зовнішньоекономічної діяльності не використовується належним чином. Вважаємо негативним і підвищення політичної ролі застосування заходів митно-тарифного регулювання. Наприклад, підвищення ставок мита, введення додаткових надбавок до нього може бути засобом економічного тиску на відповідні держави або створення режиму найбільшого сприяння з політичних мотивів.

© Ю. В. Любива, 2010

Питанню особливостей і проблем митно-тарифного регулювання присвячені праці багатьох науковців та практиків: І. Бережнюка, А. Василенка, В. Ващенко, П. Венгеля, А. Войцешука, О. Гребельника, Ю. Дьоміна, О. Єгорова, Ф. Жоріна, М. Каленського, І. Карамбовича, А. Кирєєва, Б. Кормича, Т. Ліпихіної, В. Науменка, Ю. Пашка та ін. Проте багато питань залишається поза увагою й потребує ґрунтовного дослідження.

Зокрема, відсутній системний підхід до оцінки складових митно-тарифного регулювання, дискусійними залишаються правова природа мита, митної вартості, не виявлено основних проблем визначення й декларування митної вартості, недостатньо розкрито питання проведення контролю за визначенням митної вартості, не обрано шляхи трансформації національного митного тарифу з метою лібералізації та дійової боротьби з ухиленням від сплати митних податків.

Прийнято вважати, що до складових митно-тарифного регулювання належить мито, митна вартість товару, країна його походження, визначення коду товару за УКТЗЕД [1, 68].

Основним елементом митно-тарифного регулювання, безперечно, є мито, визначення правової природи якого викликає неабиякі суперечки. Відповідно до ст. 14 Закону України "Про систему оподаткування" мито належить до загальнодержавних податків і зборів (обов'язкових платежів).

Але існує багато теорій щодо визначення особливих ознак мита, які дозволяють зарахувати його чи то до податків, чи то до неподаткових надходжень. Наприклад, С. Попеляєв характеризує мито як акцизний податок [2, 348], а М. Кучерявенко називає мито податковим платежем, наділяючи його певними специфічними рисами [3, 115]. Серед ознак, які не дозволяють надати митові статус податку, автор називає таке: мито не є безумовним платежем, а сплачується до митного органу під час реалізації ним державно-владних повноважень; сплата мита не регулюється відносинами імперативного характеру; мито має разовий характер, натомість податки відрізняються періодичністю.

Погоджуюся з думкою І. М. Карамбовича і Т. Д. Ліпихіної, що мито має всі ознаки непрямого податку і за природою є податком. Механізм стягнення непрямих податків охоплює три суб'єкти, а саме бюджет, носія і платника податку. Сума мита сплачується декларантом. Сплачена сума включається до ціни

імпортованого товару і пізніше буде сплачена споживачем під час реалізації даної продукції. Порядок сплати тимчасово впливає на фінансовий стан підприємства, оскільки на цей період іммобілізуються оборотні кошти підприємства. До того ж мито, як і інші непрямі податки, додається до вартості товару, таким чином, сплата мита створює нову вартість, що яскраво відбивається при зіставленні митної вартості товару і вартості оформленого товару на внутрішньому ринку [4, 69].

Прийнято вважати, що мито виконує три важливі функції: фіскальну, регулятивну й політичну. Переважає фіскальна, що полягає в наповненні бюджету. На думку В. В. Суворова, пріоритетною на даному етапі розвитку нашої країни має стати регулятивна, що виявляється у впливі мита на імпорт, оскільки зі зменшенням ставки мита на певні товари відбувається збільшення обсягів зовнішньої торгівлі даними товарами [5, 109].

Також проблематичне визначення правової природи інших митних платежів (акцизний збір, податок на додану вартість, інші збори), що стягуються митними органами під час переміщення товарів через митний кордон. Так, Н. П. Злепко в дисертаційному дослідженні звертає увагу на доцільність виокремлення цих податків із сукупності митних платежів, насамперед відмежування їх від мита [6]. Автор наголошує на існуванні проблем, пов'язаних із неоднозначністю класифікації митних платежів як зовнішніх або внутрішніх податків, недостатнім нормативним регулюванням їх адміністрування, а також з їх дискримінаційним характером щодо імпорту. Такий теоретичний висновок обґрунтовує необхідність чіткої регламентації порядку застосування даних платежів на міжнародному рівні з метою недопущення їх використання у функції прихованого методу протекціонізму.

Для чіткого відмежування власне мита від інших платежів та позначення митних податків автором введено нове поняття – субститути мита. Тобто митні платежі (окрім мита) визначаються внутрішніми податками, які справляються також з імпортованими товарами, що перетинають митний кордон, і функції виступають податками на зовнішню торгівлю [6].

Не менш важливою складовою митно-тарифного регулювання є інститут митної вартості товарів.

Для визначення митної вартості товарів переважна більшість країн світу використовує положення Генеральної угоди з тарифів і торгівлі та Угоди про застосування статті VII Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (так званий Кодекс митної вартості). У національному законодавстві поняття митної вартості наводиться в Митному кодексі України та Законі України від 05.02.1992 № 2097-XII “Про Єдиний митний тариф”. Так, ст. 259 Митного кодексу України визначає митну вартість товарів як ціну, що була фактично сплачена або підлягає сплаті, за ці товари. Аналіз українського законодавства, що регулює питання визначення митної вартості, її декларування, дозволяє зробити висновки про поступове залучення країни до процесу міжнародно-правової уніфікації правил визначення митної вартості товарів.

На думку А. Д. Войцещука, митна вартість забезпечує реалізацію важливих функцій: фіскальної, контрольної (митна вартість як основа для застосування санкцій за порушення митних правил), регулятивної (захист внутрішнього товаровиробника) і статистичної [7]. Митний кодекс України, Закон України “Про Єдиний митний тариф”, Угода про застосування статті VII Генеральної угоди з тарифів і торгівлі визначають митну вартість товару базою для оподаткування, що підтверджує її переважно фіскальний характер.

В умовах сьогодення однією з найактуальніших проблем залишається ухилення суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності від сплати податків при декларуванні товарів шляхом заниження їх митної вартості. Існує думка, що в більшості випадків причиною заниження митної вартості є ввезення переважної більшості окремих товарів (наприклад, фрукти, овочі, квіти і т. ін.) не за прямими контрактами, а з використанням посередників, офшорів та інших схем, які не дають змоги достовірно підтвердити митну вартість товарів.

Конфлікт інтересів митних органів та суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності полягає в недосконалості й неповноті бази даних цінової інформації відомостей про вартість певного товару (предмета), на підставі яких визначається його митна вартість.

Крім того, в Митному кодексі України вживаються поняття “визначення митної вартості”, “декларування митної вартості” й “митна оцінка товарів”, що не є тотожними. Відсутність розширеного тлумачення зазначених термінів нормами національного законодавства призводить до їх помилкового розуміння і підміни одного поняття іншим.

Як свідчить статистика під час здійснення зовнішньоекономічних операцій у Європі та США майже у 90 % випадків митна вартість товару визначається за ціною угоди, тобто за першим методом. Основним та найбільш уживаним методом визначення митної вартості, що зазначений у чинному Митному кодексі України, також виступає метод вартості операції.

Згідно з нормативно закріпленою методикою розрахунку митної вартості до неї можуть включатися “нетрадиційні”, “екзотичні” для національної ментальності й податкової системи витрати – роялті та ліцензійні платежі. Відповідно до ст. 1 Закону України “Про оподаткування прибутку підприємств”, під терміном “роялті” слід розуміти платежі будь-якого виду, отримані як винагорода за користування або за надання права на користування будь-яким авторським правом на літературні твори, твори мистецтва або науки, включаючи комп'ютерні програми, інші записи на носіях інформації, відео- чи аудіокасети,

кінематографічні фільми або плівки для радіо чи телевізійного мовлення; за придбання будь-якого патенту, зареєстрованого знака на товари і послуги чи торгової марки, дизайну, секретного креслення, моделі, формули, процесу, права на інформацію щодо промислового, комерційного або наукового досвіду (ноу-хау).

Цікаво, що на момент митного оформлення товару, за користування яким має стягуватись роялті, суму роялті визначити неможливо, оскільки вона становить певний відсоток від ціни реалізованого товару. Саме тому сума роялті не додається до митної вартості під час декларування товарів у процесі митного оформлення. Виникає необхідність включити до митної вартості товару суму роялті за фактом визначення конкретної суми цього платежу, тобто після митного оформлення та реалізації даного товару, що можливо лише через внесення змін до вже оформлених митних декларацій.

Відсутність на законодавчому рівні закріпленого механізму розрахунку сум роялті, які підлягають включенню до митної вартості, митного оподаткування заявленої суми роялті є підґрунтям для ухилення від сплати податків, що потребує негайного розв'язання проблеми шляхом внесення змін у національне законодавство.

Проблеми визначення митної вартості та боротьби з її заниженням виникають у різних держав. На думку багатьох науковців, від правильності визначення митної вартості суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності товарів залежить підвищення її регулятивного впливу, якість реалізації фіскальної функції митними органами, стимулювання та збільшення товаропотоків, додатковий захист національних товаровиробників.

Висновки. На сучасному етапі митно-тарифна система України перебуває у процесі трансформації та гармонізації з міжнародними стандартами. Для підвищення ефективності реалізації фіскально-регулювального впливу національного митно-тарифного регулювання доцільно, в першу чергу, вдосконалити поняттєвий апарат, що обумовлюється неоднозначним трактуванням загальноприйнятого визначення мита і його ознак як непрямого податку.

Окрім того, дослідження показало, що змін та доповнень потребують і норми законодавства, які регулюють інститут митної вартості. Аналіз норм міжнародних договорів дозволяє зробити висновок, що запорукою зростання надходжень мита до державного бюджету в період лібералізації Митного тарифу України є підвищення рівня контролю за визначенням митної вартості.

Література

1. Науменко В. П. Митні правила в блок-схемах з коментарями : довідковий посібник / В. П. Науменко, Д. О. Бакуменко. – Одеса : Пласке, 2008. – 144 с.
2. Попеляев С. Г. Основы налогового права / Попеляев С. Г. – М. : Палеотип, 1995. – 448 с.
3. Кучерявенко М. Т. Основы податкового права / Кучерявенко М. Т. – Х. : Легас, 2001. – 304 с.
4. Карамбович І. М. Митний тариф як основа механізму тарифного регулювання / І. М. Карамбович, Т. Д. Ліпихіна // Вісник Академії митної служби України. – 2008. – № 4. – С. 65–69.
5. Суворов В. В. Методологічне забезпечення митного регулювання ЗЕД: аналіз категорій та дефініцій / В. В. Суворов // Вісник Академії митної служби України. – 2009. – № 1. – С. 106–112.
6. Злепко Н. П. Мито як фіскальний ресурс державного бюджету та інструмент фінансової політики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук [Електронний ресурс] / Н. П. Злепко. – Тернопіль, 2005. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/_scripts/wwwi32.exe/%5Bin=_scripts/ep.in%5D
7. Войцещук А. Д. Фінансові оцінки та контроль митної вартості товарів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук [Електронний ресурс] / А. Д. Войцещук. – Тернопіль, 2005. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/_scripts/wwwi32.exe/%5Bin=_scripts/ep.in%5D